

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: Tre Taler ved tænkte Leiligheder

Citation: Kierkegaard, Søren: "Tre Taler ved tænkte Leiligheder", i Kierkegaard, Søren: *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 5*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Jette Knudsen; Johnny Kondrup; Alastair McKinnon; Finn Hauberg Mortensen, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 1998 , s. 1. Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-ttl-txt-shoot-id4fbaa740-f0a5-48d1-bb26-0037fe0955f5.pdf> (tilgået 28. april 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 5

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

## Ved Anledningen af et Skriftemaal

Fader i Himlene! Vel vide vi, at det at søge altid har sin Forjættelse, hvorledes da ikke det at søge Dig, alle Forjættelsernes og alle gode Gavers Giver! Vel vide vi, at den Søgende ikke altid behøver at vandre ud i Verden, thi jo helligere Det er, han søger, desto nærmere er det ham, og dersom han dog søger Dig, o Gud, Du er ham jo allernærmest! Men vi vide ogsaa, at det at søge altid har sin Møie og sin Anfægtelse, hvorledes da ikke Forfærdelse det at søge Dig, Du Vældige! Vover endog Den, der i Tanken fortrøster sig til sit Slægtskab, vover endogsaa han sig med Tanken ikke uden Forfærdelse ud i hine Afgjørelser, hvor han gennem Tvivl søger Dit Spor i Tilværelsens vise Orden, hvor han gennem Fortvivlelse søger Dit Spor i oprørte Begivenheders Lydighed under et Forsyn; søger Den, hvem Du kaldte Din Ven, der vandrer for Dit Aasyn, søger dog ogsaa han ikke uden Bæven Venskabets Møde med Dig, Du ene Vældige; vover den Bedende, der elsker af sit ganske Hjerter, vover dog ogsaa han sig ikke uden Angest i Bønnens Strid med sin Gud; slipper selv den Døende, for hvem Du jo omskifter Livet, slipper dog ogsaa han ikke uden Gysen det Timelige, naar Du kalder; flyer selv den Elendige, hvem Verden volder idel Lidelse, flyer dog ogsaa han ikke uden Forfærdelse hen til Dig, Du som ikke lindrer lidet men er Alt: hvorledes tør da Synderen søge Dig, retfærdige Gud! Men derfor søger han Dig ikke som hine, men han søger Dig i Syndernes Bekjendelse. -

- Og der er jo Stedet dertil, m. T., Du veed hvor; og der er jo Beleiligheden, m. T., Du veed hvorledes; og der er jo Øieblikket, det hedder: endnu idag. Hvor stille! Thi i Guds Huus er der Fred, men inderst inde i det Omfredede er der et Indelukke. Den, som gaaer der hen, han søger Stilhed, Den, som sidder der, han er i Stilhed; om der end tales, Stilheden voxer kun. Hvor stille! Der er intet Fællesskab, Enhver er for sig; der er intet Kald til forenet Gjerning, Enhver kaldes til særskilt Ansvar; der er ingen Indbydelse til Samfund, Enhver er ene. Thi Den, der skrifter, han er eensom, eensom ja liig en Døende. Om de staae talrige ved den Døendes Leie de Mange, som vare ham kjære og dyrebare og som elske ham, eller han ligger forladt af Verden, fordi han forlod den, eller den forlod ham: den Døende er eensom, de stride begge eensomt, og Tanken farer vild, Tusinder holde den ikke igjen, ikke ti Tusinder, hvis den Eensomme ikke kjender Trøsten. Om Tusinder ventede paa og længtes efter Den, som ved at skrifte søger Stilhed, eller han, naar han gaaer derfra, er den Ringe og Elendige, hvem Ingen venter paa og Ingen bekymrer sig om: denne Forskjel er kun Spøg, Sandheden er, den alvorlige Sandhed var: de vare begge eensomme. Det hjælper ham ikke den Mægtige alle hans Venner og Verdens Herlighed og Bedriftens vidtudstrakte Betydning, uden det skulde være til at forstyrre ham Stilheden, hvilket er den største Skade; det skader ham ikke den Elendige at være forladt, hvis det hjælper ham til at finde Stilheden. Det er vanskeligt for en Kameel at gaae gennem et Naaleøie, og vanskeligt for den Verdslige at finde Stilhed, han være mægtig eller ringe, vanskeligt at finde den i Livets Larm, vanskeligt at finde den hvor den er, naar han ikke selv bringer Larmen med sig. Hvor stille og hvor alvorligt! Og dog er der jo Ingen, som anklager, hvo turde være Anklageren der, hvor Enhver er skyldig; og dog er der jo Ingen, som dømmes, hvo turde dømmes, hvor Enhver betænker sit Regnskab: Ingen som anklager uden Tankerne, Ingen som dømmes uden Den, der seer i det Forborgne og hører Skrifte i Løndom. Ja selv naar der tales, er Du jo Den, som taler med Dig selv ved den Talendes Stemme. Hvad den Talende skal sige netop til Dig, det veed kun Du, hvorledes Du forstaaer Talen, veed han ikke, det veed kun Du; om det var Din bedste Ven, han veed det dog ikke saaledes som Du veed det. Og hvis Du ikke hører saaledes, da hører Du ikke retteligen, da bliver hans Tale en Larm, der forstyrrer Stilheden, og Din Opmærksomhed en Adspredelse, der krænker Stilheden. Hvo som frygter denne Stilhed, han unddrage sig den, men han tør ikke negte, at den er til, siden han jo frygter den. Hvo som siger, han søgte den men fandt den ikke, han er en misundelig Bedrager, der vil forstyrre Andre, thi ellers taug han og sørgede, eller han sagde: jeg søgte den ikke retteligen, derfor fandt jeg den ikke. Thi Intet, Intet i den ganske Verden, ikke om et Jordskjælv rystede Kirkens Piller, og ikke det daarligste Menneskes meest forkeerte Tale og ikke den nedrigste Hyklers Væmmelighed kan tage den fra Dig, men vel det langt Mindre give Nogen Anledning til at søge Skalkeskjul. Nei, Intet uden Du selv kan tage den fra Dig, saa lidet som al Verdens Magt, og al dens Viisdom og alle Menneskers forenede Bestræbelser kan give Dig den, saa lidet som Du selv kan tage den hen og give den bort. Den faaes ikke for Intet, men den kjøbes ikke for Guld; den tages ikke med Vold, men den kommer ikke som en Drøm, naar Du sover; den tinger ikke om Vilkaaret, var dette end, at Du vilde gavne hele Menneskeheden. Om Du giver Alt hen, derfor er den endnu ikke erhvervet, men erhverver Du den, da kan Du gjerne besidde Alt som Den, der Intet eier. Hvo som siger: den er ikke til, denne Stilhed, han larmer blot, eller har Du vel ogsaa nogensinde hørt, at Nogen i Stilhed blev enig med sig selv om, at denne ikke er til, om Du vel har hørt store Ord og høirøstet Tale og larmende Gjerning for at faae den bort, for istedenfor Samvittighed og Stilhed og Guds dømmende Stemme i Eensomhed, at faae en Natur-Gjenlyd fra Trængselen, et forvirret Fællesskrik, en almindelig Mening, som man, bange for sig selv, i Feighed ikke er ene om. Men Du, m. T., frygter Du denne Stilhed, skjøndt beflittende Dig paa at have en Samvittighed, thi uden Stilhed er denne slet ikke til, og paa at have en god Samvittighed, saa hold ud, saa hold den ud; denne Stilhed er ikke Dødens, hvori Du omkommer, den er ikke til Døden denne Sygdom, den er Overgangen til Livet.

Saa søger da den Skriftende Gud i Syndernes Bekjendelse, og Skriftemaalet er Veien og er paa Salighedens Vei et Bedested, hvor der standses, hvor Besindelsen samler Sindet, hvor Regnskabet gjøres op. Og ikke sandt, rigtigt, uden Svig bør et Regnskab være – saa bliver der Stilhed, saa bliver Enhvers Mund tilstoppet, saa bliver Enhver skyldig, og kan ikke svare Een til Tusinde. Ved Hjælp af Forstyrrelsen bliver man mindre skyldig, maaskee endogsaa retfærdig. En sørgelig Retfærdighed! Thi det er ikke uretfærdigt, at Du tilgiver et andet Menneske for hans Skyld, hvis han beder Dig derom, eller, hvis Du dog troer han ønsker det, for Guds Skyld, som fordrer det, for Din egen Skyld, at Du ikke maa forstyrres; Du tager og ikke mod Bestikkelse, fordi Du agter paa den forsonlige Tilskyndelse i Dit eget Indre; Du sinker Dig ei heller paa Veien, om Du, skjøndt den Forurettede, søger Forligelsen med Din Modstander, medens han endnu er paa Veien; Du besviger ei heller Gud for hvad hans er, om Du sælger Tilgivelsen for Intet; Du spilder ikke Din Tid eller anvender den slet, om Du grunder paa, hvad der vel kan tjene til Undskyldning; Du er og ikke bedragen, om Du, hvis der ingen Undskyldning fandtes, ved Kjærlighedens hellige Bedrag, som forvandler al Verdens Spot over Din Svaghed til himmelsk Glæde over Din Seier, troede, at Brøden maatte være til at undskylde – men naar det er Dit eget Regnskab, da gjorde Du vel Uret ved at tilgive Dig selv det Mindste, thi endnu værre end den sorteste egne Skyld er dog den egne Retfærdighed; da tog Du jo mod Bestikkelse, om Du fulgte Letsindets eller Underfundighedens Tilskyndelse i Din egen Sag; da sinkede Du Dig paa Veien og sinkede Aandens Fyrighed, da spildte Du Din Tid og anvendte den ilde paa at finde Udflugter, ja, da var Du bedragen ved et formasteligt Bedrag, bedragen netop naar Du fandt Undskyldningen. Ak ja, det er en forunderlig Overgang, en svimlende Omskiftelse! For et Øieblik siden gik det samme Menneske riig og mægtig, og nu Øieblikket derefter, skjøndt der Intet er skeet midlertidig, kan han ikke svare Een til Tusinde. Thi hvo er vel her den Rige og Mægtige, til hvem Talen sigter, hvo Anden end han den Forurettede, han den Undertrykte, han den Forfordeelte, han den Krænkedede! Maaskee brød Voldsmanden, som træder paa den Undertrykte, maaskee brød den Mægtige, hvis Vei blev betegnet ved Forurettelse, maaskee brød den Rige, hvis Rigdom blev forøget ved Enkens Taarer, maaskee brød den Fortvivlede, som krænker og spotter, maaskee brød de sig Alle kun lidet om Tilgivelsen, men sandeligen, ikke en Konge, der hersker over Riger og Lande, og ikke Guldets Søn, der eier Alt, og ikke Forsørgeren, der mætter den Hungrige, eier noget saa stort, eller har noget saa stort at bortgive eller noget saa fornødent at skjænke, som det Menneske, hvis Tilgivelse en Anden behøver. Behøver, ja behøver som den første Fornødenhed; om Nogen ikke mener det, derfor behøves den jo ligefuldt – og den Forurettede eier meest. En Hedning, hvis Navn er uadskilleligt fra Forestillingen om Seiervindinger og Vælde, har sagt, da hans Fjende, ak, som det tyktes Hedninger, viste det høieste Mod ved at aflive sig selv, har sagt: der berøvede han mig min herligste Seier, thi jeg vilde have tilgivet ham. Og en Anden har sagt: derfor vil jeg ikke forlange Tilgivelsen, fordi jeg elsker høit. Min Uret er maaskee ikke saa stor, Tilgivelsen vel endog en billig Fordring, men naar den ikke er erholdt, saa er Uretten uendelig og Tilgivelsens Magt en uendelig Overmagt over mig. Altsaa den uskyldigt Forurettede det var Rigmanden. Endnu for et Øieblik siden i Verdens Omgivelse, da turde han sige: gjører kun Uret mod mig, I tabe dog meest, thi I behøve min Tilgivelse – og nu Øieblikket derefter, nu slutter Stilheden om ham, han veed ikke af, hvad han har at tilgive, og Regnskabet viser, at han kan ikke svare Een til Tusinde. Saaledes er Regnskabet, hvis der er stille om ham, det er, hvis han ikke selv bringer Forstyrrelsen med. Det samme er Dens Regnskab, der gjorde Uret, og Dens, som var den Reneste af Alle, som det endog var den uskyldigt Forurettedes. Derfor frygter Nogen maaskee denne Stilhed og dens Magt, og det uendelige Intet, hvori den nedstyrter alle Forskjelligheder, endog Urettsens og Tilgivelsens, og det Dyb, hvori den Eensomme synker i Stilheden. Det er som naar Den, der forsager Verden, gyser for den Tomhed, der synes at vise sig. Endnu for et Øieblik siden, da ønskede han saa Meget, og higede og stræbte, og sov uroligt om Natten, og spurgte Nyt om Andre, og misundte Nogle, og oversaae Nogle, og var beskeden paa rette Sted, og paafærde i Venskab og Fjendskab, og spaaede om Veiret, og forstod sig paa Vinden, og forandrede Planen, og stræbte igjen, og vandt og tabte, og blev ikke træt, og speidede efter Lønningen, og skimtede Vindingen – og nu, ja stakkels bedragne Mand! hvis han i denne Forsagelse ikke fandt det ene Fornødne, stakkels Bedragne, der bedrog sig selv, stakkels Mand, der ved sig selv blev til Priis for Livets Spot, thi nu kom maaskee det Store, han ønskede, nu blev han riig, nu, nu, o, Fortvivlelse, hvorfor netop nu, hvorfor ikke igaar, men nu, da han dog ikke ganske ønskede, men heller ikke ganske forsagede! Og saaledes ogsaa med Den, som erfarede, at der er en Stilhed, hvor ethvert Menneske bliver skyldigt, og ikkun lærte at frygte den. Var han anset for Retfærdig i Menneskenes Øine, og dette hans Begjer, var han Forurettet men trodsig i Tilgivelsens stolte Besiddelse, var han ikke uden Skyld men havde fundet Tækkelighed i Verdens Øine, ak, stakkels bedragne Mand! hvor maatte han forbittres mod Den, som ledte ham ind og altsaa ledte ham vild i hiin Stilhed – men det kan Ingen, og hans Vrede er afmægtig. Stakkels Bedragne, hvis Retfærdighedens Borgerkrone nu ræktes ham af Folkehoben, hvad han higede efter; hvis det nu vedtoges af Tusinder at kalde ham den Retfærdige i Folket, hans hoffærdige Øres forfængelige Lyst: hvorfor nu, nu da hans Øre vel ikke ganske var tilstoppet, men han heller ikke ganske havde fattet Stilhedens uendelige Hemmelighed! Stakkels Bedragne, hvis nu den Skyldige kom til hans Dør, hvis nu Øieblikket var der, at Tilgivelsen skulde kjøbes dyrt, Triumphens Øieblik, han havde glædet sig til, hvorfor nu, hvorfor ikke igaar, men nu, nu, da han vel ikke vellystigt fornam Hævnens og Stolthedens Hidsighed, men heller ikke ganske havde fattet den egne Skylds alvorlige Budskab! Thi Den, der fattede det, han var sandeligen ikke bedragen. Salig Den, der forstaaer det. Og hvis det er Nogens Gjærning at forkynde, at lære Andre om deres Skyld, at lære fra sig, hvad denne Tale, der er uden Myndighed, ikke gjør, han haver dog den Trøst, at netop den Reneste er villig til at fatte den egne Skyld dybest. Thi naar det gjælder hiint største Vovestykke, selv skyldig at underlægge Alle under Skyld, hvor da endog den Modiges Tanke standser, naar han ikke frygter at tage sig selv med, men Tanken gjør Modstand

ved Synet af hvad der menneskeligt talt er reent og elskeligt, ved en qvindelig Ungdoms skønne Reenhed, der den ukjendt med Verden, ukjendt med dens Tilskyndelser, ydmygt tænker ringe om sig selv i Oprigtighed: der vil han, hvis Talens Gjerning byder ham at forkynde Synden som Slægtens fælles Lod, der vil han finde en Forstaaelse, som maaskee beskæmmer ham selv.

Den Skriftende søger Gud i Syndernes Bekjendelse, og Skriftemaalet er Veien, og er paa Salighedens Vei et Bedested, hvor der standses, hvor Besindelsen samler Sindet. Saa ville vi da standse og i Anledning af Skriftemaalet tale om:

### Hvad det er at søge Gud,

og nærmere bestemme dette ved at betænke, at intet Menneske kan see Gud uden Reenhed, og intet Menneske tage Kjende paa ham uden at blive en Synder. Føler Nogen sig paa urigtig Maade standset ved Opgaven, da kaste han Talen bort, at ikke Den, som løber hurtigere, skal sinkes af den Langsomme. Og en Betragtningens Værd er jo altid tvivlsom; den kan stundom hjælpe En til det Afgjørende, stundom ogsaa forhindre: som et lille Tilløb kan hjælpe til Springets Afgjørelse, men flere Miils Tilløb vilde vel endog forhindre det. Har Nogen derimod ofte nok følt sig standset i Livet uden dog at finde Stilhed, har han søgt den, hvor den jo er, og dog ikke ret fundet den, og gjort sig Bebreidelse derover, har han kæmpet og dog ikke vundet, da forsøge han atter, han følge med Talen, men Fri og Frivillig; der er Intet, som binder ham, ingen Forpligtelse, ingen Bebreidelse venter ham, hvis det ved den ikke lykkes ham, thi Talen har jo ingen Myndighed. Men han vil heller ikke, at Talen skulde sige om hiin Stilhed, at den er paa hiint helligede Sted saaledes, at dersom man kunde blive der, og ikke atter skulde ud i Livets Forvirring, saa vilde man altid have den hos sig; thi Den som fordrer dette, han fordrer for meget af Talen, at den nemlig skulde bedrage ham, som var det Stedet, udvortes forstaaet, der gjorde Udslaget, som vilde ikke ganske det Samme hænde ham, hvad der hænder ham i Verden, hvis han skulde forblive paa det hellige Sted, som vilde han da ikke først og fremmest forfærdes ved et Sandsebedrag, hvori han havde fundet Beroligelse, at det var Stedet det kom an paa. En Digter har jo rigtignok sagt, at et Suk til Gud uden Ord er den bedste Tilbedelse, saa kunde man jo ogsaa troe, at det sparsomme Besøg paa det hellige Sted, naar man kommer langveisfra, var den bedste Gudsdyrkelse, fordi begge Dele hjælpe til Sandsebedraget. Et Suk uden Ord er nemlig den bedste Tilbedelse, naar Tanken om Gud kun skal dæmre over Tilværelsen, som de blaae Bjerge fjernt i Synskredsen, naar Sjeletilstandens Uklarhed skal tilfredsstilles ved den størst mulige Fleertydighed. Men skal Gud være Sjelen nærværende, da finder Sukket vel Tanken, og Tanken vel Ordet – men ogsaa Vanskeligheden, som man ikke drømmer om paa Afstand. Indtil Taabelighed fortælles det vel i vore Dage, at det Høieste er ikke at leve i Stilheden, der er nemlig Faren ikke, indtil Taabelighed, thi Faren er der saa godt som i Forvirringen, og det Store er hverken, uden videre forstaaet, at være i Eensomheden eller at være i Forvirringen, men det Store er at overvinde Faren – og det Maadeligste er at arbeide sig træt paa at overveie hvad der er vanskeligst, thi et saadant Arbeide er unyttig Møie og har intetsteds hjemme som den Arbeidende, der jo hverken er i Forvirringen eller i Eensomheden, men i travle Tankers Aandsfraværelse. – Dersom endeligen Nogen paa Grund af de mange Forretninger og den travle Gjerning mener ikke at have Tid til at læse en saadan Tale, ja da kan han have fuld Ret i, at han ikke har Tid til at læse denne Tale, der jo ogsaa gjerne venter til Sidst med at komme i Betragtning, men skulde Meningen være, at han overhovedet ikke havde Tid til at bekymre sig om, hvad der er Talens Bekymring: hiin Stilhed, da skal Talen, selv om den Travle fandt en Fritime fra de mange Forretninger til i Hastværk at fremsætte en Indvending, da skal Talen dog ikke gjøre sig latterlig ved at besvare den. De mange Forretninger er maaskee en tvivlsom Fortjeneste, maaskee ville de ogsaa blive ham færre ved at betænke hiin Stilhed, og mange Forretninger skjønnes fremfor Alt at være een Grund mere til hyppigere at søge Regnskabet's Stilhed, hvor der dog ikke regnes med Mark og Skilling eller med Udmærkelsens og Fornedrelsens og andre indbildte Størrelser.

Dersom den Søgende søger hvad der ligger udenfor ham som noget Udvortes, som Noget der ikke staaer i hans Magt, da er det Søgte paa et bestemt Sted. Finder han blot Stedet, hvor det er, ja da er han hjulpen, da griber han det, og hans Søgning har en Ende. Saaledes vidste Enhver engang i sin tidlige Ungdom, at der var saa mange skønne Ting til, men Stedet vidste han ikke med Bestemthed. Ak, om Mangen end haver glemt denne Børnelærdom, mon Alle derfor i Sandhed ere blevne visere, mon ogsaa Den, som istedenfor hiin skønne Fyldes Eenhed har vundet Tvivlens Dobbeltthed og Beslutningens Halvhed! – Dersom den Søgende antages selv slet Intet at kunne gjøre for at finde Stedet, da er han ønskende. Saaledes var Enhver engang i en tidligere Ungdom. Ak, om Mangen end har forandret sig, mon Alle derfor i Sandhed have forandret sig til det Bedre, mon ogsaa Den, som istedenfor Ønskets uvisse Rigdom vandt Middelmaadighedens visse Elendighed! – Naar den Ønskende seer sit Ønske opfyldt, da bliver han forundret, som han allerede ved at være ønskende er i Forundring. Saaledes var ogsaa Enhver engang i sin tidlige Ungdom, ikke som man uretfærdigt siger om Ungdommen, god at lokke til daarlige Foretagender, men inderlig god at lokke til Forundringens uforbeholdne salige Hengivelse, det redelige Vederlag, som den Ønskende usvigelig gjemmer

for Opfyldelsens Øieblik. Ak, om Mangen end har tabt denne lil til at ville give Lige for Lige, som han jo ogsaa har lært at tænke ringe om Ønsket, er derfor denne tingende Redelighed, der ikke ret ønsker og ikke ret forundrer sig, og saaledes giver Lige for Lige, er derfor denne Redelighed en Vinding! – Den, der ønsker, søger ogsaa, men hans Søgen er iblinde, ikke saa meget med Hensyn til Ønskets Gjenstand, som med Hensyn til, at han ikke veed, om han kommer det nærmere eller fjerner sig.

Blandt de mange Goder er der nu eet, som er det høieste, som ikke er at bestemme ved sit Forhold til de andre, da det er det høieste, uden at dog den Ønskende har en bestemt Forestilling, thi det er det høieste netop som det Ubekjendte – og dette Gode er Gud. De andre Goder have Navne og Betegnelser, men hvor Ønsket dybest drager Aande, hvor dette Ubekjendte synes at vise sig, der er Forundringen, og Forundringen er Umiddelbarhedens Sands for Gud og al dybere Forstaaelses Begynden. Den Ønskendes Søgen er iblinde ikke saa meget med Hensyn til Gjenstanden, thi denne er jo det Ubekjendte, som med Hensyn til, om han kommer det nærmere eller fjernere – nu studser han, Forundringens Udtryk er Tilbedelse. Og Forundringen er en tvetydig Sjelstilstand, der i sig indeholder Frygten og Saligheden. Tilbedelsen derfor paa eengang blandet af Frygt og Salighed. Selv den meest luttrede, fornuftige Gudsdyrkelse er Salighed i Frygt og Bæven, Tillid i Livsfaren, Frimodighed i Syndens Bevidsthed. Selv den meest luttrede og fornuftige Gudsdyrkelse har Forundringens Skrøbelighed, og ikke Kraftens og ikke Viisdommens og ikke Gjerningens ligefremme Størrelse bestemmer Guds-Forholdets Størrelse, den Mægtigste er i dybeste Afmagt, den Frommeste sukker fra dybeste Nød, den Vældigste er den, der retteligen folder sine Hænder.

Den Ønskendes Forundring svarer til det Ubekjendte, og er saaledes aldeles ubestemmelig eller rettere uendelig bestemmelig, kan være lige saa modbydelig som latterlig, kan være lige saa forvildet som barnagtig. Naar Skoven skuler i Aftenstunden, naar Nattens Maane forvilder sig imellem Træerne, naar Naturforundringen derinde fanger efter sit Bytte, og da Hedningen pludseligt seer et Lysvirkningens Under, som griber ham, da seer han det Ubekjendte, og Tilbedelsen er Forundringens Udtryk; naar den knudrede Stamme danner en skuffende Skikkelse, som er ham ubekjendt, som ligner et Menneske og dog atter for Overraskelsen kun ligner i overnaturlig Størrelse, da standser han og tilbeder; naar han i Ørkenen seer et Spor, som ikke tilhører noget Menneske eller noget ham bekjendt Væsen, naar Eensomhedens Magt besvangrer hans Sjel med Forundring, da seer han i dette Spor, at den Ubekjendte har været her, og han tilbeder; naar Havet ligger dybt og stille, uforklaret, naar Forundringen stirrer svimlende ned deri, indtil det er som den Ubekjendte stiger op, naar Havets Bølge ruller eensformigt mod Strandbredden og overvælder Sjelen ved Eensformighedens Magt, naar Sivet hvisker for Vinden og atter hvisker og altsaa maa ville betroe den Lyttende Noget: da tilbeder han. – Bestemmer Forundringen sig, saa er dens høieste Udtryk, at Gud er Tilværelsens uforklarede Alt, som dette er anet for Indbildningskraften i det Mindste og i det Største overalt. Hvad der var Hedenskabets Indhold, opleves igjen i enhver Slægts Gjntagelse, og først naar det er gennemlevet, nedsættes det, der var Afgudsdyrkelse, til en sorgløs Væren i Digtingens Uskyldighed. Thi Afgudsdyrkelsen er luttret det Digteriske.

Dersom den Ønskende selv antages at kunne bidrage Noget til at finde det Søgte, da er han stræbende. Altsaa er Forundringen og Ønsket ifærd med at gennemgaae sin Forsøgelse. Ofte bedragen, som jo Forundringens Omfang, netop fordi den forholdt sig ligefrem til det Ubekjendte, var det lige saa modbydelige som latterlige, det lige saa forvildede som barnagtige, ofte bedragen vil Forundringen see sig for og ikke længere gaae iblinde. Det ligefremme Forhold er saaledes i et første Nu et brudt Forhold, uden at dog Bruddet er noget Gjennembrud. Det er brudt derved, at Veien træder imellem som en Bestemmelse, medens der for den Ønskende ingen Vei er. Naar den Søgende ikke gaaer iblinde, da ønsker han ikke blot, han stræber; thi Stræben er netop Veien hen til det Søgte. Saaledes var Enhver engang i sin tidligere Ungdom, høitflyvende i at ville, ak, og om Mangen end nu har lært at blive ved Jorden, mon de derfor ogsaa Alle ere blevne visere, mon ogsaa Den, som istedenfor Fuglens Flugt vandt det Fiirføddedes ludende Gang! Saaledes var Enhver engang i sin tidligere Ungdom dumdristig i at vove, ak, og om Mangen end lod det fare, mon de derfor ogsaa Alle bleve visere, mon ogsaa Den, som istedenfor Dumdristighedens Løb paa det Uvisse vandt Fodgængerens Tryghed paa Middelmaadighedens Landevei! Saaledes var Enhver engang i sin tidligere Ungdom Udfordrende, ak, og om Mangen end lærte at stemme Fordringen ned, mon de derfor Alle bleve visere, mon ogsaa Den, som ved Begunstigelse blev overmættet, eller Den, som af Omgivelse lærte Smaalighed, eller Den, som i Vaners Trældom lærte Nøisomhed! O, vel er det viist, ikke at tale om Lykke, hvis man veed noget Helligere at nævne, men hvis ikke, da var det jo en Ulykke, at Lykken forsvandt af Livet, at den blev træt af at give og tage, blev træt af Menneskene, som bedroge den for Forundringen.

Men i Frihedens Verden, hvor jo al Stræben har sit Udspring, og hvori al Stræben har sit Liv, der møder Forundringen paa Veien. Bestræbelsen har forskjelligt Navn, men den, som er mod det Ubekjendte, er rettet mod Gud. Dette, at den er mod det Ubekjendte, vil sige, den er uendelig. Da standser den Stræbende, han seer det skuffende Spor af et uhyre Væsen, der er til naar det er forbi, der er og er ikke; og dette Væsen er Skjebnen, og hans Stræben som en Faren vild. Tilbedelse er atter Forundringens Udtryk, og Tilbedelsens Omfang er det lige saa Modbydelige som Latterlige, det lige saa Forvildede som Barnagtige.

Dersom den Søgende antages at kunne gjøre Alt for at finde det Søgte, da er Trylleriet forbi, Forundringen glemmt, der er Intet at forundre sig over. Og da, i det næste Øieblik er det Søgte et Intet, og derfor var det han formaade Alt. Saaledes var Enhver engang ved Ungdommens Aarsskifte, da han blev en Evighed gammel;

ak, og om Mangen end trøster sig til ikke at have oplevet denne Forfærdelse, mon de derfor Alle bleve visere, mon ogsaa Den, der var en Yngling i Oldingens Alder! Saaledes gik det Enhver engang ved Ungdommens Afsked at Livet stod stille og han omkom; og om Mangen end brouter af sin Ungdom, mon derfor ogsaa Den var visere, der besveg Aarene og Evigheden for sin Ret, hvis høieste Viisdom var et fjantet Svar paa det alvorligste Spørgsmaal!

Der var engang i Verden, da Mennesket træt af Forundring, træt af Skjebnen vendte sig bort fra det Udvortes, og fandt, at der var ingen Forundringens Gjenstand, at det Ubekjendte var et Intet og Forundringen et Bedrag. Og hvad der engang var Livets Indhold, det kommer igjen i Slægtens Gjentagelse. Om Nogen vil tykkes sig viis ved at sige, at der ere tilbagelagte Skikkelser, som for Aartusinder siden ere færdige: i Livet er det ikke saaledes. Og Du mener dog vel heller ikke, min Tilhører, at jeg vilde spille Dig Din Tid ved at fortælle store Begivenheder og nævne snurrige Navne, og blive aandløst vigtig i Betragtning af hele Menneskeheden! Ak nei, hvis det er saa, at Den er bedragen, som kun faaer Lidet at vide, mon da ikke ogsaa Den, som fik saa Meget at vide, at han slet Intet tilegnede sig! Langsomt gaaer Mennesket frem, selv den herligste Viden er dog kun en Forudsætning. Vil man forøge Forudsætningerne mere og mere, da er man jo som den Gjerrige, der dynger Penge sammen, som han ingen Brug har for. Selv hvad der er værd at anslaae høit: en lykkelig Opdragelse, selv den er jo kun en Forudsætning, og der gaaer Tid efter Tid, inden den tilegnes, og et heelt Liv er ikke for meget, hvis man vil tilegne sig den. O, dersom Den var bedragen, hvis Opdragelse forsømtes, mon da ikke ogsaa Den, som blev uvidende om, at den var en Forudsætning, et betroet Gods, en hellig Arv, der skulde erhverves, og som uden videre tog den hen, og tyktes sig at være det, han havde Navn af. Har den Bedre stundom sukket, fordi det Søgte var saa fjernt, saa har Du vel m. T., fattet, at der ogsaa er en anden Vanskelighed, at der er et Videns Blendværk, som bedaarer Sjelen, at der er en Tryghed, hvori man er vidende – og dog bedragen, at der er en Fjernhed fra al Afgjørelse, hvor man, uden at drømme derom, fortabes. Lad Forfærdelsen tage sit Bytte, o, denne Tryghed er et forfærdeligere Uhyre! Lad Savnets Nød hungre ud, er det bedre at omkomme af Overflod? Rystende var det, da Forundringen slap Mennesket, og han fortvivlede over sig selv, men lige saa rystende er det, at man kan være vidende om dette, vide langt mere, og end ikke have oplevet hiint, og meest rystende, at man kan vide Alt og ikke have begyndt paa det Mindste. Og er det saaledes, o, lad mig da begynde forfra; vend tilbage, Du Ungdom med Din Ønsken og Din elskelige Forundring, vend tilbage, Du Ungdommens vilde Stræben med Din Dumdristighed og Din Gysen for hiin Ubekjendte, grib mig, Du Fortvivlelse, der bryder med Forundringen og Ungdommens Forundring, men hurtigt, hurtigt, hvis det er muligt, hvis jeg har spildt min bedste Tid uden at opleve Noget, lær mig dog idetmindste ikke at blive ligegyldig derved, at søge Trøst med Andre i fælles Tab, saa er vel Forfærdelsen over Tabet en Begynden paa min Helbredelse; hvor sildig den end er, det er dog bedre end at leve hen som en Løgner, bedragen ikke af hvad der kunde synes skikket til at bedrage, ak, og derfor rædsomt bedragen – bedragen af megen Viden!

Altsaa var Forundringen forbi, den er forbi; saa hed det engang, saa siger den Fortvivlende og gjentager det i Fortvivlelse og gjentager det spottende, og vil trøste sig ved Spotten, medens denne saarer Andre, som var al Spot ikke tveægget! Men Du, m. T., Du veed jo, at Talen netop nu staaer ved Forundringen. Talen vil derfor ikke overraske Dig, vil ei heller bedrage Dig ved Øienforblindelse, naar Tankelynet glimter idet Alt vendes om, vil ei heller rive Dig hen i en studsende Forvirring. Den, som virkeligen har oplevet det Foregaaende, han gennemskuer let forvirrede Erindrings Sammenblanding, og dersom han ikke har oplevet det, da vil at høre eller læse en Tale kun tvivlsomt gavne ham. Men Du, som jo selv er i Forundringen, Du veed jo, at denne Forundring blev til, da eengang hiin første var fortæret i Fortvivlelsen. Men hvor fandtes da og en værdigere Gjenstand for Forundring, end naar den i Ønsken og Stræben Søgende, den i Fortvivlelse Omkommende pludseligen opdagede, at han har det Søgte, at Ulykken er, at han staaer og taber det! Thi tag den Ønskende som han sidder der og drømmer, kald paa ham og siig: Du har det Ønskede; stands den dumdristigt Stræbende, der han hist styrter frem ad Veien, stands ham og siig: Du har det Eftertragtede; gjennembyd Fortvivlelsen, at den Fortvivlede fatter, han har det – hvilken Sindsbevægelse i ham, naar han paa eengang bliver overvældet af Forundring og atter overvældet, fordi han ligesom taber det Søgte igjen! Ønskets Herlighed, Dumdristighedens Stræben vækker ikke anden Gang Forundring, dette forhindrer Fortvivlelsens Tankestreg, men at det Søgte er givet, at det haves af Den, som i Misforstaaelsen staaer og taber det – dette vækker det hele Menneskes Forundring. Og hvilket stærkere Udtryk er der vel for Forundring, end at den Undrende bliver som forandret, som naar den Ønskende skifter Farve, hvilket stærkere Udtryk end dette, at han *virkeligen* bliver forandret! Og saaledes er det med denne Forundring, den forandrer den Søgende, og saaledes er det med denne Forandring, at det at søge bliver noget Andet, ja lige det Modsatte: det at søge betyder, at den Søgende selv forandres. Han skal ikke finde Stedet, hvor det Søgte er, thi dette er lige hos ham, han skal ikke finde Stedet, hvor Gud er, han skal ikke stræbe derhen, thi Gud er lige hos ham, ganske nær, nær allevegne, i ethvert Øieblik allestedsnærværende, men han skal forandres, at han selv kan blive Stedet, hvor Gud er i Sandhed.

Dog Forundring, som er al dybere Forstaaelses Begynden, er en tvetydig Lidenskab, der i sig indeholder Frygten og Saligheden. Eller var det ikke frygteligt, m. T., at det Søgte var Dig saa nær, at Du ikke søgte, men Gud søgte Dig; var det ikke frygteligt, at Du ikke kunde røre Dig uden at være i ham, og ikke være stille uden at være i ham, og ikke være saa ubemærket, at Du jo var i ham, og ikke flygte til Verdens yderste Grændse uden at han var der og paa ethvert Sted underveis, og ikke skjule Dig i Afgrunden uden at han var

der og paa ethvert Sted underveis, og ikke sige til ham: om et Øieblik, fordi han ogsaa var i det Øieblik, da Du sagde dette; var det ikke frygteligt, da Ungdommens Spøg og Fortvivlelsens Umodenhed blev til Alvor, da, hvad Du havde peget paa og higet efter, og hvad Du havde sagt om, at det var ikke til, da det blev til, ja da det var til overallt omkring Dig og omsluttede Dig allevegne! Men var det ikke saligt, at den Mægtige kunde spærre Dig ind i den mørkeste Afkrog, og kunde dog ikke lukke Gud ude; var det ikke saligt, at Du kunde falde i den dybeste Afgrund, hvor man hverken sees Sol eller Stjerner, og dog kan see Gud; var det ikke saligt, at Du kunde fare vild i den eensomme Ørken, og dog strax finde Veien til Gud; var det ikke saligt, at Du kunde blive en Olding, der havde glemt Alt, og dog aldrig glemme Gud, fordi han ikke kan blive noget Forbigangent, at Du kunde blive stum og dog raabe paa ham, døv og dog høre ham, blind og dog see ham; saligt at turde stole paa ham, at han ikke vilde sige som Menneskene sige: om et Øieblik, fordi han var hos Dig i det Øieblik han sagde det! – Men Den, som udelader Frygten, han see vel til, at han ikke ogsaa udelader Fundet. Det er saa let, eller om Nogen hellere vil sige det Samme paa anden Maade, det er saa svært at finde Gud, at man endogsaa beviser, han er til, og finder et Beviis fornødent. Lad Bevisets Arbejde være svært, især volde Den Bryderi, der skal forstaae, at det beviser Noget; for den Bevisende er Sagen bleven let, thi han er kommen til at staae udenfor, han handler ikke med Gud, men afhandler Noget om Gud. Skal derimod det at søge betyde, at man selv forandres, da passe den Søgende vel paa sig selv. Man lære Forundring af et Barn og Frygt af en Mand, det er altid en Forberedelse, saa kommer Frygten nok med Gud, naar han kommer og gjør Beviser overflødige. Eller er det maaskee Mod, at man tankeløst forbliver uvidende om Faren, at den Bevisende sidder uforandret og beviser og beviser, at den Allestedsnærværende er til, den Allestedsnærværende, der altsaa ogsaa i Bevisets Øieblikke gennemskuer den Bevisende – uden dog at have nogen videnskabelig Dom om Bevisets Fortjenstlighed. Skulde virkeligen den Allestedsnærværende være bleven som en sjelden Naturskabning, hvis Tilværelse den Lærde beviser, eller som en ustadig Stjerne, hvilken man med Aarhundreders Mellemrum iagttager, og hvis Tilværelse derfor behøver et Beviis især for de mellemliggende Aarhundreder, i hvilke den ikke sees!

Men den sande Forundring og den sande Frygt kan det ene Menneske ikke lære det andet. Kun naar den sammenpresser og udvider Din Sjel, Din, netop Din, Din alene i den ganske Verden, fordi Du er bleven alene med den Allestedsnærværende, kun da er den i Sandhed for Dig. Om en Talende havde en Engels Veltalenhed, og om han havde et Aasyn, der kunde indjage den Modigste Skræk, saa Du faldt, som man siger, i den dybeste Forundring over hans Veltalenhed, og Rædsel greb Dig ved at høre ham; det er ikke denne Forundring og ikke denne Frygt der hjælper. I Forhold til ethvert Menneske, det ringeste og det største, gjelder det, at ikke en Engel og ikke Legioner Engle og ikke alle Verdens Rædsler kan indgive den sande Forundring og den sande Frygt, men vel gjøre ham overtroisk. Den sande Forundring og den sande Frygt er først da, naar han, netop han, det være den Ringeste eller den Største, bliver alene med den Allestedsnærværende. Kraftens og Viisdommens og Gjerningens ligefremme Størrelse bestemmer ikke Guds-Forholdets Størrelse. Eller gjorde de Vise i Ægypten ikke næsten lige saa store Tegn som Moses; sæt, de havde gjort større, hvad følger saa deraf? Intet, slet Intet med Hensyn til Guds-Forholdet. Men Moses frygtede Gud, og Moses forundrede sig over Gud, og Frygten og Forundringen eller Forundringens Frygt og dens Salighed bestemmer Guds-Forholdets Størrelse.

Det er ganske sandt, hvad Forstanden siger, at der er Intet at forundre sig over, men netop derfor er Forundringen sikkret – fordi Forstanden indestaaer for den. Lad kun Forstanden dømme det Forgængelige, lad den kun rydde Stedet – saa kommer Forundringen paa rette Sted i den Forandrede. Alt, hvad der tilhørte hiin første Forundring, kan Forstanden fortære; lad den det, at den gaadefuldt kan hjælpe En til Forundringen, thi gaadefuldt er det jo, da det strider lige mod Forstandens Dom om sig selv. Men kommer et Menneske ikke videre, da anklage han ikke Forstanden og triumphere heller ikke, fordi den har seiret. Dersom en Fyrste udsender en Høvidsmand med Hærskaren mod det fremmede Land, og hiin Høvidsmand erobrer det, og derpaa selv bemægtiger sig det som en Oprører, da er der jo ingen Grund til at anklage ham fordi han erobrede det, men heller ikke Grund til at triumphere, da han jo selv beholdt det: og saaledes, hvis et Menneske ved sin Forstand seirer over hvad der vel var skjønt, men dog ogsaa barnagtigt, da anklage han ikke Forstanden, men hvis Forstanden ender med at gjøre Oprør, da triumphere han ikke. Men Forundringen er i den Forandrede.

Som det her er sagt, saaledes gik det jo Enhver engang i Afgjørelsens Øieblik, da Aandens Sygdom slog ind, og han følte sig fangen i Tilværelsen, fangen for evigt. Ak, og om Mangen trøster sig ved at have undgaaet denne Fare, mon derfor ogsaa Den var visere, som snildt og feigt bedrog sig selv, der han troede at bedrage Gud og Livet! Saaledes hændte det Enhver engang, da det var forbi med Spøgen og Blendværket og Adspredelsen; ak, og om Mangen end trodser paa sin Sorgløshed, mon derfor ogsaa Den blev visere, hvis Liv vildt snylter hen i Sideskud, fordi han ikke blev bunden! Saaledes hændte det Enhver engang, ak, og om Mangen end smigrer sig med et fordeelagtigere Vilkaar, mon derfor Den blev visere, som ubunden ikke vidste af, at han netop derved var ufri!

Naar det Søgte antages givet, betyder det at søge, at den Søgende selv forandres, saa han bliver Stedet, hvor det Søgte kan være i Sandhed. Og det Søgte var jo givet, det var saa nær, at det var som var det igjen tabt. Hvilket Udtryk er vel stærkere for Forfærdelsen end dette, at det er som tabt, uden denne Vished, at det er tabt: saaledes gaaer det altsaa tilbage med et Menneske! Hvilken Afstand siden hiin Tid, da han ønskede, da han dumdrigtig vovede, da det Søgte var i det Fjerne, da Selvfølelsen trodsede paa, at det var

ikke til – og nu, det er kommet ham saa nær, at det er tabt, og det gaaer langt tilbage i det Fjerne med Tabet! Den Søgende skulde forandres, ak, og han var forandret – saaledes gaaer det tilbage. Og Forandringen, i hvilken han er, kalde vi Synden. Altsaa det Søjte er, den Søgende er Stedet, men forandret og forandret fra engang at have været Stedet, hvor det Søjte var. O, nu er der ingen Forundring, ingen Tvetydighed! Sjælens Tilstand, naar den fatter dette, er Frygt og Bæven i den Skyldige, Lidenskaben Sorg efter Erindringen, Kjerligheden Anger i den Fortabte. M. T., var det ikke saaledes! Talen skal jo ikke overraske Dig, den har ingen Myndighed til at afnøde Dig nogen Syndens Bekjendelse. Tvertimod tilstaaer den gjerne sin Afmagt i denne Henseende, ja kunde Nogen ønske det, da vil den villigt sige ham, at ikke al Verdens Veltalenhed er istand til at overbevise et Menneske om hans Synd, men da ogsaa minde ham, ikke at frygte Synderes Veltalenhed, men den Helliges Allestedsnærværelse og endnu mere frygte for at unddrage sig den. Skal et Menneske væsentligen forstaae sin Synd, da maa han forstaae det, fordi han bliver ene, han ene, netop han ene med den Hellige, som veed Alt. Kun denne Frygt og Bæven er den sande, kun den Sorg, som Guds Erindring vækker i et Menneske, kun den Anger, hans Kjerlighed opelsker. Havde en Taler Stemme som Himlens Torden, havde han et Aasyn, der indjog Rædsel, forstod han at sigte med Øiet, og han nu, som Du sad der, m. T., pegede paa Dig og sagde: Du, Du er en Synder, og gjorde han det end med en saadan Magt, at Dit Øie søgte Jorden, at Blodet veeg fra Din Kind og Du maaskee ikke længe forvandt Indtrykket, da forstod Du vel, at han ved sin Adfærd forvandlede Omgivelsen til en Fjellebod, hvor han gøglede, og beklagede, at han forstyrrede Dig i at finde Stilheden. Frygt og Bæven for det Afskyelige: for en gudeligt Udsvævende, er ikke den sande Frygt og Bæven. Som det gjelder, at et Menneske ikke skal søge sin Fred hos et andet Menneske, at han ikke skal bygge paa Sand, saa gjelder det ogsaa, at han ikke skal fortrøste sig til, at det er noget andet Menneskes Gjerning at overbevise ham om, at han er en Synder, men vel at paaminde ham om det egne Ansvar for Gud, hvis han ikke opdager det ved sig selv; al anden Forstaaelse er Adspredelse. Og dette er kun Spøg, om jeg vilde dømme Dig, men dette Alvor, om Du glemmer, at Gud vil dømme.

Det Søjte er altsaa givet, Gud er nær nok, men Ingen kansee *Gud uden Reenhed*, og Synden er netop Ureenhed, og derfor kan ingen tage Kjende paa Gud uden at blive en Synder. Det Første er et vinkende Ord, og Sjælens Blik er mod det Høie, hvor Maalet er, men i samme Nu lyder det andet Ord, der angiver Begyndelsen, og dette Ord er et nedtrykkende Ord. Og dog er det saaledes for Den, der vil forstaae Synden med sig selv. At overbevise Nogen kan da en umyndig Tale ikke ville, ja den kan end ikke ligefrem gavne Nogen. Den, som føler sig stærkere, kan jo umuligt beseires af Talen, og Den, som lod sig overvinde, beviste netop derved, at han var Stærkere. Derfor skal Talen ikke overliste Dig, m. T., og bringe Noget ud om Dig, tvertimod giver den jo Dig snarere et Vaaben ihænde mod den Talende, dersom Du var daarlig nok til at ville dømme ham, hvilket jo var Tankeløshed, da Alvoren er, om Nogen glemmer at anklage sig selv for Gud. Af den Grund faaer Du heller ei meget at vide af Talen; faaer Du Noget at vide af den om Dig selv, da er det ved Dig selv; men vilde Nogen fordre at faae Noget at vide om Synden i Almindelighed, da fordrede han for meget af Talen, thi da vilde han bedrages.

Saa staaer Talen nu ved Begyndelsen. Denne skeer ikke ved Forundring, men da sandeligen heller ikke ved Tvivl; thi Den, som tvivler om sin Skyld, han gjør kun en daarlig Begyndelse, eller rettere, han fortsætter hvad der med Synden var daarligt begyndt. Hvad der kommer med Synden, det gaaer med Sorgen: dette gjelder dog vel altsaa om Synden selv. Sorg er derfor Begyndelse, og Bæven er Sorgens Aarvaagenhed. Jo dybere Sorgen er, desto mere føler Mennesket sig som et Intet, som mindre end Intet, og netop dette er fordi den Sørgende er den Søgende, som begynder at tage Kjende paa Gud. Det har altid været sagt, selv i Hedenskabet, at Guderne sælge ikke det Høieste for Intet, at en guddommelig Misundelse, hvori Guddommen satte Priis paa sig selv, bestemte Forholdets Vilkaar: hvorledes skulde da det, som et enkelt Menneske at blive Gud vaer, hvorledes skulde det ikke have sin Fordring; og denne Fordring er, at Mennesket bliver en Synder. Og dog er det ikke, om jeg saa tør sige, en Høflighed Mennesket viser ham, at hans hellige Nærværelse nedsætter den Enkelte til Synder, nei den Enkelte var det, men blev det først ved hans Nærværelse. Imidlertid forstaaer Den, som søger at forstaae sig selv i Syndens Bevidsthed for Gud, han forstaaer det ikke som et almindeligt Udsagn, at alle Mennesker ere Syndere, thi denne Almindelighed er ikke det, hvorpaa Eftertrykket hviler. Jo dybere Sorgen er, desto mere føler Mennesket sig som et Intet, som mindre end Intet, og denne fradragende Selvfølelse er Tegn paa, at den Sørgende er den Søgende som begynder at tage Kjende paa Gud. I verdslig Forstand gjelder det, at det er en daarlig Kriger der ikke haaber at blive Øverste, i gudelig Forstand er det omvendt, jo mindre han troer om sig selv, ikke som Menneske i Almindelighed eller om det at være Menneske, men om sig som det enkelte Menneske og ikke i Henseende til Evner, men i Henseende til Skyld, desto tydeligere vorder Gud ham. Vi ville ikke forøge Skylden, for at Gud kunde blive større, men vel forøge Skyldens Erkjendelse. Og som hiin Øvrighed, der udøvende vaager over Retfærdigheden, stundom bruger Speidere, der selv ere skyldige, saaledes er Enhver, den Hellige bruger, selv en Skyldner, stundom endog i strængere Forstand en Skyldner, saa den Hellige baade bekymrer sig om Skyldnerens Frelse og om at frelse Andre ved ham.

Jo dybere Sorgen er, desto dybere fattes Syndens Magt, og det stærkeste Udtryk for den dybeste Sorg kunde synes, om Nogen følte sig selv at være den største Synder. Nu det forstaaer sig, der har jo ogsaa været paa forfængelig Viis endog Strid og Tvist om denne Værdighed, man har opbudt Alt for at vinde denne Anerkjendelse i Tider, hvor dette var det høieste Udtryk for den høieste Udmærkelse. Sørgelig er jo enhver

Art vildfarende Stræben, sørgeligst dog de gudelige Udsvævelser. Naar den Unge feiler i Livet, saa haaber man paa Aarene; det er allerede sørgeligere, naar Manden farer vild; men naar Nogen farer vild i det Sidste, der kan frelse, hvor bliver saa Frelsen! Men deraf følger dog ikke, at det skulde være priseligt, at lade det Gudelige staae hen, og paa den Maade undgaae Vildfarelsen. Den største Synder, og Strid om at være det! Vi ville ikke slaae Latteren løs, om end den Modsigelse er tilstede, som berettiger Latteren, thi er det end latterligt, er det dog ikke og her dog ikke Stedet til at lee af, at man saaledes har blandet Daarskaben ind i den alvorligste Forbindelse. Talen vil heller ikke uden videre lade Udtrykket fare, men dvæle lidt derved, og spørge: hvor faaer et Menneske at vide, at han er den største Synder? Dersom han faaer at vide, at han er en Synder, da skeer dette jo derved, at han bliver alene, han, netop han, alene med den Hellige. Bliver han ikke saaledes alene, saa faaer han end ikke at vide, at han er en Synder, end sige da den største. Hvorfra kommer nu det Mere eller Mindre, hvorved han bestemmer sig selv som den største? Skulde dette Mere ikke være af det Onde, kommer det ikke ved Svig og Bedrag; skyldes det ikke Adspredelse fra Alvoren og Samling i Forfængelighed? En Ulykkelig, der blev alvorlig ved sin Lidelse, kjendes strax derpaa, at han uden at bekymre sig, om Andre lide mindre, dømmes saaledes: min Lidelse falder mig tung – jeg lider. En ret Elsker kjender man strax derpaa, at han ikke besmitter Forelskelsens Møde, som søger Eensomhed, ved at bringe et Opløb med sig, en Stimmel af Vidner, som jo ere tilstede, saasnart han forstaaer, at han elsker mere end Andre, nei, hans redelige og oprigtige Dom er kort: jeg elsker. Og saaledes ogsaa med Syndens Bevidsthed, det simple Udsagn er det alvorligste. Al Sammenligning er verdslig, al Udhæven af den er verdslig Vedhængen ved Forfængelighedens Tjeneste; og værre end den egne Skyld er den egne Retfærdighed, og værre end den egne Retfærdighed er at tage det Sidste forfængeligt, og i Alvor at blive den største Synder netop derved, at man forfængeligt vil være det. Men Den, som bliver ene med Syndens Bevidsthed, han vil vel føle sig, dog ikke sammenlignelsesviis, som den største Synder, thi han vil føle sig som den Enkelte og i sig Syndens væsentlige Størrelse lige overfor den Hellige. Er det Adspredelse at ville undskylde sig selv ved, at Andre ere mere skyldige, saa er det ogsaa Adspredelse at ville bestemme sin Synd ved dens Forhold til Andres Synd, hvilket dog Ingen veed. Men naar Du faster, m. T., saa salv Dit Hoved og toe Dit Ansigt, da seer Du hverken til Adspredelse, at Andre ere mere skyldige, eller til Adspredelse, at Andre ere mindre skyldige; og hvad der ikke er et fælles Foretagende, det gjøre Du ikke paa Gaden, men rigtigt i Løndom. O, det er meget lettere at see til Høire og Venstre end at see ind i sig selv; meget lettere at tinge og prutte som ogsaa at underbyde end at tie – men det Vanskeligere er dog det ene Fornødne. Allerede i det daglige Liv erfarer Enhver, at det er vanskeligere at staae ligeoverfor den Udmærkede, for den kongelige Majestæt, end at færdes i Vrimlen, at staae ene og taus ligeoverfor den skarpe Kjender, end at tale med i en almindelig Samklang af Ligemænd: end sige da at blive ene lige overfor den Hellige og tie. Man seer Gud i det Store, i Elementers Rasen og i Verdenhistoriens Gang, man glemmer reent, hvad Barnet forstod, at naar det lukker sine Øine, saa seer det Gud. Og naar Barnet lukker sine Øine og smiler, saa bliver det en Engel – ak, og naar Mennesket vorder ene for den Hellige og tier – saa bliver han en Synder! Bliv først alene, saa lærer Du vel den rette Gudsdyrkelse, at tænke høit om Gud og ringe om sig selv – ikke ringere end Din Nabo, som var Du den Udmærkede, men husk Du er for Gud – ikke ringere end Din Fjende, som var Du den Bedre, thi husk, Du er for Gud; men ringe om Dig selv.

Den, der saaledes betænker sin Synd og ønsker i denne Stilhed at lære en Kunst, som Du jo ikke forsmaaer, m. T., at sørge over sine Synder, han vil vel opdage at Syndens Bekjendelse ikke blot er en Optællen af alle enkelte Synder, men fatte for Gud, at Synden har et Sammenhæng i sig. Dog vil han atter her passe paa den snevre Vei, thi den Eensomes Vei er snever og indelukket, men overalt er der Blinddøre, han behøver blot at sige et Ord, saa aabner en saadan sig – og den Fangne aander i det Frie, saa tykkes det ham et Øieblik. Hvis han saaledes begynder at tale om Syndens Almindelighed, ikke i ham men i hele Slægten, hvis han griber efter denne Tanke, saa aabner Døren sig – ak, og hvor let aander han nu ikke, han, hvis Aandedrag var besværet; hvor let bliver ikke nu hans Flugt, han, hvis Gang var saa møisom; hvor fri bliver han nu ikke, han, som var arbejdende – thi han er bleven en Betragter. Og hans Betragtninger ønske vist Mange at høre. Saa bliver Sagen en anden, og saa let, saa forandret, ja saaledes forandret som den Alvorlige iblandt os siger det, at Spørgsmaalet bliver om at retfærdiggjøre Gud for Verden, ikke Bekymringen om at retfærdiggjøre sig for Gud. I Almindelighed at vedgaae sin Synd, er lettere, men fra den enkelte, der er opfattet nøiagtigt og bestemt, omhyggeligt som den upartiske Dommer udfærdiger den, fra denne enkelte, eller fra disse enkelte at opdage et Sammenhæng: det er en tung Gang og en tvungen Gang, men den tunge Gang er dog den rigtige, og Tvungen den gavnlige. – Der er en Egenskab, som prises meget, og som dog ikke er let erhvervet: det er Oprigtighed. Jeg taler ikke om hiin elskelige Barndommens, som vel kan findes ogsaa hos en enkelt Ældre, thi at anprise den var jo ved Talen at bedrage Dig, m. T. Fandt den hos Dig, da blev Talen jo næsten smigrende, om Din Barnlighed end vilde forhindre Dig i at forstaae den saaledes; og findes den ikke, saa var det jo at spotte Dig. Saaledes skal Talen ikke sætte Forskjel og lefle og lade Oprigtigheden være en lykkelig Gave paa Vuggen, hvilken kun Faar fik; en saadan Tale hører hjemme der, hvor Lykken adskiller Menneskene, ikke hvor Guds-Forholdet lyser Ligeligheden i Hævd: nei, Oprigtighed er en Pligt, og Enhver skal have den. I megen Adspredelse er det nu vanskeligt at erhverve den. Jeg mener just ikke, at et Menneske derfor strax er en Løgner, men han faaer ikke Tid og ikke Samling til at forstaae sig selv. Thi er det ikke saaledes? Nu ønsker et Menneske Noget, ret inderligt, som han mener, imidlertid er der foregaaet meget, inden Opfyldelsen kommer, eller denne kommer slet ikke, og han har forandret sig. Vel muligt, at han er bleven visere, men hans Viisdom mangler dog eet, et bestemt Indtryk af, at han engang har ønsket det, og ikke en fabelagtig Efterretning om, at for en Deel Aar siden ønskede han det, men nu ikke.

Der fordredes, at de tvende Tilstande, hvis de skulle skjønt og samdrægteligen forliges i den samme Sjels Eenhed, fik en lille Sammenkomst, hvori de gjorde sig forstaaelige for hinanden. Viisdommen er maaskee god nok, men den Vise mangler maaskee lidt Sorg over sig selv. Nu beslutter et Menneske noget bestemt, men Tiden tinger, og han forandres, og det bliver ved Halvdelen. Maaskee var Beslutningen virkelig for høitflyvende i Forhold til hans Kræfter; vel, men her mangler dog Lidt, lidt Bedrøvelse, lidt Klarhed, om det var Tiden der havde givet ham Viisdommens Skin, eller han virkelig var bleven visere. Og nu Skyld og Vildfarelse og Synd! Ak, hvor Mange ere der vel, som Aar og Dag derefter med Bestemthed vide, hvad de ønskede, hvad de besluttede, hvad de bebreidede sig, hvad de forbrøde! Og Gud kan dog vel fordre Oprigtighed af et Menneske. Hvor langt vanskeligere bliver denne ikke! Thi et Menneske kan virkelig bestræbe sig for i Oprigtighed at blive sig selv mere og mere gjennemsigtig, men turde han vel byde en Hjertekjender denne Klarhed hen som noget Tilforladeligt mellem sig og ham? O, langtfra! Selv Den, der stræber redeligt i sig selv, selv han, og han maaskee meest, vil altid have en Mellemregning, som han ikke fortrøster sig til at kunne opgjøre, som havde han virkelig ikke mere stundom i det Enkelte maaskee mindre Skyld, end han veed. Og dette bliver vel ogsaa det Bedste. Man har dog kun een Gud, kommer man ikke ud af det med ham, hvem skal man saa gaae til. See her en Nødvendighed af fra den enkelte Synd og Vildfarelse at forstaae, at det er et Sammenhæng, et uudgrundeligt Sammenhæng. Vil Nogen sige til Dig, m. T., at saa kan det jo slet ikke hjælpe at ville erhverve Oprigtighed, da dog selv Den, der stræber redeligst, altid bliver sig selv noget uklar, da gjør Du, ligesom den Talende, vær som Den der slet ikke havde hørt det. Vel er den Talende ingen Hurtigløber, men sandeligen, han vil heller ikke lade sig sinke af Feighed eller af en feig Misundelse, der vil have Ligeligheden i det Middelmaadige, og Aandens Fyrighed forvandlet til Dødsighed, og Begeistring, der tjener uden Løn, til slet Vindings Fællesskab. At den er til denne Elendighed, der intet bedre kan taale, at det er til dette lumske Venskab, der vil sinke, det veed Du vel, m. T., men strid ikke dermed; der er dog ikke Stedet, hvor Du skal stride; allerede at stride med det er en Seier for det. O, søg hellere Taushedens Glemsel, i den faaer Du ganske andre Ting at vide om den egne Skyld!

Saaledes er Oprigtighed svær; det er lettere at skjule sig i Folkevrimlen og at drukne sin Skyld i Slægtens, lettere at skjule sig for sig selv end at blive aabenbar for Gud i Oprigtighed. Thi, som sagt, denne Oprigtighed er vel ikke en evindelig Optællen, men den er heller ei et Navns Underskrift paa et Stykke hvidt Papir, en Vedgaaen med Navn af en tom Almindelighed; og en Skriftende er ikke en hastigt Medundertegnende i Slægtens uhyre Skyldbog.

Men uden Oprigtighed ingen Anger. Thi Angeren væmmes ved den tomme Almindelighed, men den er ei heller en smaalig Regnemester i en Kleinmodigs Tjeneste, men en alvorlig lagttager for Gud. At angre en indholdsløs Almindelighed er en Modsigelse, som den, at byde den dybeste Lidenskab til Gjæst paa Overfladiskhed, men at angre sig fast i en Enkelthed er at angre for eget Ansvar, ikke for Gud, og at afmatte Forsættet er Selvkjærlighed i Tungsind. O, mon det er saa let at angre: at elske og føle sin Elendighed dybere og dybere, at elske, medens Straffen lides, at elske, og ikke ville forfalske Straffen til Tilskikkelse, at elske, og ikke ville skjule lønligt Nag, som leed man Uret, at elske og ikke ville lade være at søge hen til denne Smertes hellige Ophav!

Saa veed Den, der betænker sin Synd, ogsaa, at der er Forskjel paa Synder. Det veed han jo fra sin Børnelærdom, og dette betænker Enhver bedst selv. Det er vel ogsaa skeet i Verden, at man gennem en Tale, der med Rædselens Farver skildrede Synden i Almindelighed, gjenkjendte et rædsomt Forhold til en enkelt Synd. Men gudelige Udsvævelser ere dog de forfærdeligste. En saadan Tale har maaskee skrækket de Renere, har født en Angest i en Uskyldigeres Sjæl, en Angest, som blev derinde. Hvortil ogsaa en Talers Forfærdelse; kun med sig selv forstaaer dog et Menneske, at han er skyldig. Den, som ikke forstaaer det saaledes, misforstaaer dog; og Den, som forstaaer det, han vil vel ogsaa finde den tunge eller den mildere eller den skyndsomt imødekommende Forklaring, alt som han har fortjent den. Men afskyeligt er jo dog, om Nogen, fordi han selv maatte bære den forfærdeligere Synds tunge Straf, vilde drage den Fordeel til ny Synd: at kunne forfærde. Ak, Letsindighedens Aflad er vel en ny Synd, men mørke Lidenskabers ugudelige Paalæg er vel ogsaa en ny Synd! Og Du, m. T., Du veed jo, at det Alvorlige er at blive ene for den Hellige, hvad enten saa det er Verdens Bifald der skal blive udenfor, eller Verdens Anklage der fjerner sig; thi mon vel hiin Synderinde følte Skylden dybere, da de Skriftlærde anklagede hende, end da der ingen Anklager mere var, og hun stod ene for Herren! Men Du veed ogsaa, at Den er farligst bedragen, der bedrages af sig selv, at Dens Tilstand er betænkeligst, som bedrages af megen Viden, fremdeles, at det er en sørgelig Svaghed at have sin Trøst i en Andens Letsindighed, men ogsaa en sørgelig Svaghed at have sin Forfærdelse fra en Andens Tungsind. Lad Gud være ene derom, han veed dog bedst at passe Alt for Den, som bliver ene ved at søge ham.

- Og der er jo Stedet dertil, m. T., Du veed hvor, og der er jo Beleiligheden, m. T., Du veed hvorledes, og der er jo Øieblikket, det hedder: endnu idag.

\* \*  
\*

Her ender denne Tale – i Syndens Bekjendelse. Men kan det ogsaa være en Ende; skal Glæden nu da ikke seire; skal Synden kun gaae med Sorgen; skal Sjelen da sidde beklemt, men Frydens Harpe ikke stemmes? Du pleier maaskee at faae mere at vide, Du veed vel selv meget mere, saa søg da Feilen hos Talen og den Talende. Er Du virkeligen videre, saa lad Dig ikke sinke; men hvis ikke, o, saa betænk, at man er forfærdelig bedragen, naar man er bedragen af megen Viden. Lad os tænke en Styrmand og antage, at han med Udmærkelse havde bestaaet alle Lære-Prøver, men han havde dog endnu ikke været ude – tænk Dig ham i en Storm: han veed Alt hvad han har at gjøre, men han kjendte ikke den Forfærdelse, som griber den Søfarende, naar Stjernerne blive borte i Nattens Mulm; han kjendte den ikke den Afmagt, med hvilken den Styrende seer, at Roret i hans Haand er et Legetøi for Havet; han vidste ikke, hvorledes Blodet stormer til Hovedet, naar man i et saadant Øieblik skal anstille Beregninger: kort, han havde ingen Forestilling om den Forandring, der foregaaer med den Vidende, naar han skal bruge sin Viden. Hvad Magsveir er for Sømanden, er for det enkelte Menneske det at leve hen i jævn Fart med Andre og med Slægten, men Afgjørelsen, Besindelsens farefulde Øieblik, naar han skal tage sig ud af Omgivelsen og blive ene for Gud og blive en Synder, dette er en Stilhed der forandrer det Sædvanlige ligesom Stormen. Han veed det Alt, veed hvad der skal hænde ham, men han vidste ikke, hvilken Angest der griber, idet han føler sig forladt af det Mangfoldige, hvori han havde sin Sjæl; han vidste ikke hvorledes Hjertet banker, naar Hjælpen fra Andre og Veiledningen fra Andre og Maalestocken fra Andre og Adspredelsen ved Andre forsvinder i Stilheden; han vidste ikke, hvorledes det gyser, naar det er for silde at raabe om Menneskenes Hjælp, da Ingen kan høre ham: kort, han havde ingen Forestilling om, hvorledes den Vidende forandres, naar han skal tilegne sig sin Viden. Skulde dette maaskee ogsaa være Dit Tilfælde, m. T.? Jeg dømmes jo ikke, jeg spørger Dig kun. Ak, medens De blive flere og flere, som vide saa saare meget, saa blive de heelbefarne Mænd sjeldnere og sjeldnere! Men en Saadan var det jo Du engang ønskede at være. Du har vel ikke glemt, hvad vi talte om Oprigtighed mod sig selv: at man tydeligt husker, hvad man engang vilde være; og selv er Du jo betænkt paa at ville være oprigtig for Gud i Syndernes Bekjendelse. Hvad var det da Du vilde? Du vilde stræbe efter det Høieste, at fatte Sandheden og at være i den; Du vilde ikke spare Tid og Flid; Du vilde forsage Alt, deriblandt dog vel ogsaa ethvert Bedrag. Om Du end ikke greb det Høieste, Du vilde dog sikkre Dig, at Du tydeligen vidste med Dig selv, hvad Du hidtil havde forstaaet ved at naae det. Om dette var nok saa lidet, Du vilde dog hellere være tro over Lidet end utro over Meget; om det var een eneste Tanke, og Du blev den Fattige blandt de Rige, der vide Alt, Du vilde dog hellere være tro som Guld – og det kan jo Enhver, naar han vil det, thi Guldet, det tilhører den Rige, men tro som Guld kan jo den Fattige ogsaa være. Og Den, som var tro over Lidet, tro paa Nødens Dag, naar Regnskabet gjøres op, tro i at forstaae sin Gjæld, tro i Stilheden, hvor ingen Løn vinker men Skylden bliver tydelig, tro i Oprigtigheden, der vedgaaer Alt, endog at denne Oprigtighed dog er mangelfuld, trofast i Angerens Kjærlighed, hiin ydmyge Kjærlighed, hvis Fordring er Selvanklagen: han skal vel ogsaa blive sat over Mere.

Var det ikke saaledes Du vilde? Thi, ikke sandt, derom ere vi jo enige: at i Forhold til det Væsentlige er det at *kunne* væsentligen at *kunne gjøre* det. Barnet mener det anderledes, og naar den Lille lærer paa, hvad der er ham foresat, og nu maaskee siger til den voxne Søster, om hun vil overhøre ham, men hun har Andet at tage vare og svarer, Nei, min kjære Dreng, nu har jeg ikke Tid, men læs det Foresatte fem Gange eller læs det ti Gange, og sov saa paa det, saa kan Du det udmærket imorgen: saa troer Barnet det, gjør som det bliver ham sagt, og kan det udmærket den næste Dag. Men den Modnere lærer paa en anden Maade. Og om Nogen end vilde tage den hellige Skrift og lære udenad, da kunde det vel være smukt, forsaavidt der var noget Barnligt i hans Adfærd, men væsentligen lærer den Ældre kun ved at tilegne sig, og væsentligen tilegner han sig kun det Væsentlige ved at gjøre det. O, midt i al Nød skjønne Glæde over Livet og over Slægten og over selv at være Menneske; o, under Stilheden skjønne Samdrægtighed med Enhver; o, i Eensomheden skjønne Fællesskab med Alle! Thi det er ikke saaledes, at det ene Menneske ikke har det samme Væsentlige til Opgave, som det andet Menneske, saa lidet som det ene Menneskes Udvortes er væsentligen forskjelligt fra det andets, men det er saaledes, at Hver forstaaer det lidt forskjelligt og paa sin Viis. Og det er ikke saaledes som i Forvirringen, at der er forskjellige Veie og forskjellige Sandheder og nye Sandheder, men det er saaledes, at der er mange Veie, som føre til den ene Sandhed, og Hver gaaer sin. Deraf Eiendommeligheden, naar det Væsentlige bliver den Enkeltes Eiendom, og denne Eiendommelighed betinges ved at gjøre det og opdages derved. Skulde denne Tale være splidagtig? Langtfra den være at nævne hiin Eiendommelighed, om hvilken der strides i Verden, ligesom om andre Lykkens Gaver; nei, Enhver der eier noget Væsentligt ved at have gjort det, han har Eiendom og Eiendommelighed. Og saaledes for at minde om Talens Gjenstand, at forstaae hiin Stilhed er at kunne blive stille. Og hvor skal man blive det? Ja, der er Stedet dertil, men dog ikke udvortes og ligefrem, thi bringer man ikke Stilheden med, saa gavner Stedet Intet. Altsaa der er i en vis Forstand intet Sted; o, dette: i en vis Forstand er det ikke allerede uroligende! Og naar behøver man denne Stilhed meest? Naar man er stærkest bevæget. Er denne Tanke ikke istand til at jage Stilheden bort? Hvor flyer man saa hen for at undflye sig selv? Ja, vil man flye, saa undflyer man netop Stilheden. Saa er der slet Intet at gjøre? Ja, vil man slet Intet gjøre, saa undflyer man atter Stilheden i den aandelige Døds Stilhed. O, mon det er saa let at kunne blive stille! Nu frister en Tryghed, fordi der jo er Tid nok, nu en Utaalmodighed, fordi det er for silde, nu et vinkende Haab, nu en dvælende Erindring, nu en stormende Beslutning, nu en Gjenlyd af Verdens Dom der spottende indhenter Dig, som gik Du ad denne Stilhedens Vei til Bedragets Ørken, hvor den Eensomme omkommer, nu en

Gjenlyd fra det Selviske i Dig, der forstyrrer med Selvbeundring, nu en Sammenligning, der adspreder, nu et Overslag, der adspreder, nu lidt Glemsel ved Hjælp af Tankeløshed, nu lidt Forskud ved Hjælp af Selvtillid, nu en eventyrlig Forestilling om Guds Uendelighed, nu Nedstemthed ved at skulle betroe den Alvidende hvad han dog veed, nu et letsindigt Spring, der Intet gavner, nu et tungsindigt Suk der nærer Tungsindet, nu lidt Veemod som bedøver, nu en Klarhed som overrasker, nu en Stilhed ved Planer og Tanker og Forsætsdrømme og Indbildningsbilleder istedenfor ved Skyld og Regnskab og Forsættets Pagt med den tydelige Skyld og den alvidende Gud. O, mon det er saa let at blive stille! At have været ganske nær derved, og dog at have grebet en Skuffelse, og skulle begynde igjen og altsaa med mere Uro! At have fundet Trøst hos en Anden og nu opdage, at det var et Selvbedrag, en forfalsket Stilhed, og altsaa at skulle begynde med mere Uro! At være bleven forstyrret af Verden, af en Fjende, af en Ven, af en falsk Lærer, af en Hykler, en Spotter, og nu opdage at det er et Selvbedrag at ville skyde Skylden paa en Anden, og altsaa skulle begynde med mere Uro! At have stridt, at ville af yderste Evne, og da opdage, at man Intet formaaer, at man dog ikke kan give sig selv denne Stilhed, fordi den tilhører Gud! Vil Nogen sige, at dette er det rette Udtryk, at man ikke kan det, da betænke man vel, om det er Dorskheden, som her taler. Vel er det nemlig sandt, ja selv en Apostel vidner jo derom, men mon dette Vidnesbyrd var et Indfald, en almindelig Bemærkning i Hastværk, eller var det ikke saa svært at forstaae denne menneskelige Intethed og at have sit Bevidsthedsliv deri, at selv han, den Myndige, den for evigt Besluttede ikke var ene derom, men behøvede en Medhjælper, en Satans Engel nemlig, der ved daglige Erfaringer og ved daglig Pine hjalp ham ud af Sandsebedrag, ud af at have sin Viisdom i det udenad Lærte, sin Fred i almindelige Forsikringer, sin Tillid til Gud i et Mundheld. Eller havde Nogen lært Apostelen dette, saa han kunde tale bagefter? Man har vel hørt før i Verden, at den Vise havde en Engel, der veiledede eller advarede ham; havde Paulus talt derom, saa kunde det være udenadlært, men at den Vise behøver en Satans Engel til daglig Brug, det har visseligen kostet lang Tid at lære.

Dog skal Talen ikke være splidagtig. Hvad Gud fordrer af Enhver, det overlades vel bedst til Gud. Og naar den Fattige, eller Den, som trælsomt arbejder for et kummerligt Udkomme til sig og Sine, og naar den Tjenende, hvis meste Tid tilhører en Anden, naar disse, ak, som det maaskee synes dem selv, kun efter fattig Leilighed kunne betænke Sjelens Anliggender, hvo kunde tvivle, hvo var fræk og formastelig nok til, istedenfor at have Medfølelse med dette jordiske Livs Forskjellighed, endog at ville føre den ind i det Gudelige: hvo turde negte, at Velsignelsen er Overflod som al Guds Velsignelse! Men, m. T., hvis Nogen, angreben af hiin fornemme Sygdom, fandt Lede ved Tilværelsen, i Aandsvigtighed forsmaaede det Simple og frygtede for at der ikke skulde blive Opgaver nok for hans mange Tanker, mener Du da ikke, at dette er det Sandes Vidunderlighed, at den Eenfoldige forstaaer det og den Viseste udgrunder det ikke ganske, og bliver ikke dorsk ved denne Tanke, men netop begejstret. O, deri ere vi jo atter enige, thi ogsaa dette forstaaes i Stilheden, hvor Enhver faaer nok at tænke paa ved at blive skyldig.